Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (üheksas koda)

5. juuni 2025 *

Eelotsusetaotlus – Tarbijakaitse – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Artiklid 3, 5 ja 7 ning lisa punkti 1 alapunkt e – Kindlaksmääratud tähtajaga elektrivarustusleping – Lepingutingimus, mis näeb makse tasumata jätmise korral ette leppetrahvi – Leppetrahvi proportsionaalsus – Lepingutingimuste selgus ja arusaadavus – Direktiiv (EL) 2019/944 – Kohaldamatus

Kohtuasjas C-749/23,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Okresní soud v Teplicích (Teplice piirkondlik kohus, Tšehhi Vabariik) 14. septembri 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 20. novembril 2023, menetluses

innogy Energie s.r.o.

versus

QS,

EUROOPA KOHUS (üheksas koda),

koosseisus: koja president N. Jääskinen (ettekandja), kohtunikud A. Arabadjiev ja R. Frendo,

kohtujurist: J. Kokott,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– innogy Energie s.r.o., esindaja: *advokát* P. Dub,

– Soome valitsus, esindaja: H. Leppo,

– Euroopa Komisjon, esindajad: P. Kienapfel ja P. Ondrůšek,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

* Kohtumenetluse keel: tšehhi.

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada ühelt poolt nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) artikleid 3, 5 ja 7 ning selle direktiivi lisa punkti 1 alapunkti e ja teiselt poolt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiivi (EL) 2019/944 elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (ELT 2019, L 158, lk 125) artikli 12 lõiget 3.

2 Taotlus on esitatud elektrienergiat tarniva äriühingu innogy Energie s.r.o. ja tarbija QSi vahelises vaidluses selle äriühingu nõude üle tasuda temaga sõlmitud elektrivarustuslepingus sisalduva tingimuse alusel leppetrahvi.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 93/13

3 Direktiivi 93/13 artiklis 3 on sätestatud:

„1. Lepingutingimus, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, loetakse ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat.

2. Tingimust ei loeta kunagi eraldi kokkulepituks, kui see on eelnevalt koostatud ning tarbija ei ole seetõttu saanud tingimust sisuliselt mõjutada, eriti eelnevalt koostatud tüüplepingute puhul.

Asjaolu, et tingimuse teatavad aspektid või üks konkreetne tingimus on eraldi kokku lepitud, ei välista käesoleva artikli kohaldamist lepingu ülejäänud osa suhtes, kui lepingu üldhinnangu põhjal selgub, et leping on ikkagi eelnevalt koostatud tüüpleping.

Kui müüja või teenuste osutaja väidab, et tüüptingimus on eraldi kokku lepitud, langeb selle tõendamiskohustus temale.

3. Lisa sisaldab soovituslikku ja mittetäielikku loetelu tingimustest, mida võib pidada ebaõiglasteks.“

4 Selle direktiivi artikli 4 lõikes 1 on ette nähtud:

„Ilma et see piiraks artikli 7 kohaldamist, võetakse lepingutingimuse hindamisel arvesse lepingu sõlmimise objektiks oleva kauba või teenuse laad ning viidatakse lepingu sõlmimisel kõigile sellega kaasnevatele asjaoludele ning kõigile teistele kõnealuse või muu lepingu tingimustele, millest see sõltub.“

5 Direktiivi artikkel 5 on sõnastatud järgmiselt:

„Lepingutes, mille kõik või teatavad tarbijale pakutavad tingimused esitatakse kirjalikult, peavad kõnealused tingimused olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles. Kui tingimuse tähenduse suhtes on kahtlusi, tuleb kohaldada tarbijale kõige soodsamat tõlgendust. […]“.

6 Selle direktiivi artikli 7 lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

7 Direktiivi 93/13 lisa kannab pealkirja „Tingimused, millele on viidatud artikli 3 lõikes 3“. Selle lisa punkti 1 alapunkt e on sõnastatud järgmiselt:

„Tingimused, mille eesmärk või tagajärg on:

[…]

e) ülemäära suure hüvitussumma nõudmine tarbijalt, kes ei täida oma kohustust“.

Direktiiv 2019/944

8 Direktiivi 2019/944 artiklis 12 „Vahetamisõigus ja õigusnormid vahetamisega seotud tasude kohta“ on ette nähtud:

„1. Tarnija või agregeerimisega tegeleva turuosalise vahetamine peab toimuma võimalikult lühikese aja jooksul. Liikmesriigid tagavad, et tarbijal, kes täidab lepingulisi kohustusi ja soovib vahetada tarnijat või agregeerimisega tegelevat turuosalist, on õigus seda teha maksimaalselt kolme nädala jooksul alates taotluse esitamise kuupäevast. Hiljemalt 2026. aastal ei tohi tarnija vahetamise tehniline protsess kesta kauem kui 24 tundi ning seda peab olema võimalik teha igal tööpäeval.

2. Liikmesriigid tagavad, et vähemalt kodutarbijatelt ning väikeettevõtjatelt ei nõuta vahetamistasu.

3. Erandina lõikest 2 võivad liikmesriigid lubada tarnijal või agregeerimisega tegeleval turuosalisel nõuda lepingu lõpetamise tasu tarbijalt, kes tahtlikult lõpetab kindlaksmääratud tähtaja ja kindlaksmääratud hinnaga elektrivarustuslepingu enne tähtaja saabumist, tingimusel et kõnealune tasu on ettenähtud lepingus, mille tarbija on sõlminud vabatahtlikult, ning kõnealusest tasust on tarbijat enne lepingu sõlmimist selgelt teavitatud. Kõnealused tasud peavad olema proportsionaalsed ega tohi olla suuremad kui selline otsene majanduslik kahju tarnijale või agregeerimisega tegelevale turuosalisele, mida tekitab lepingu lõpetamine tarbija poolt, kaasa arvatud seotud investeeringute või teenuste kulud, mida lepingu raames juba osutati tarbijale. Otsese majandusliku kahju tõendamise koormis lasub tarnijal või agregeerimisega tegeleval turuosalisel ning lepingu lõpetamise tasude lubatavuse üle teeb järelevalvet reguleeriv asutus või muu pädev riigiasutus.“

9 Direktiivi 2019/944 artikli 71 „Ülevõtmine“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid jõustavad […] artiklite 11–24[…] järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 31. detsembril 2020. […]“.

Tšehhi õigus

Seadus nr 89/2012 – tsiviilseadustik

10 Seaduse nr 89/2012 – tsiviilseadustiku (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) § 1811 lõikes 1 on sätestatud:

„Ettevõtja on kohustatud edastama tarbijale kogu teabe selgel ja arusaadaval viisil keeles, milles leping on sõlmitud.“

11 Selle seaduse § 2048 lõikes 1 on ette nähtud:

„Kui pooled on lepinguliste kohustuste rikkumise puhuks kokku leppinud teatava suurusega leppetrahvis või leppetrahvi suuruse kindlaksmääramise viisis, võib võlausaldaja nõuda leppetrahvi tasumist olenemata sellest, kas talle on [leppetrahviga] tagatud kohustuse rikkumisega tekitatud kahju. Leppetrahvi võib kokku leppida muus vormis kui rahaline trahv.“

Seadus nr 458/2000 – energiaseadus

12 Seaduse nr 458/2000 – energiaseaduse (zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon) § 28 lõike 1 punktis e ja lõike 2 punktis l on ette nähtud:

„1. Tarbijal on õigus:

[…]

e) valida ja muuta elektrienergia tarnijat tasuta, kandmata sellega seoses kulusid;

[…]

2. Tarbija on kohustatud:

[…]

l) kasutades lõike 1 punkti e alusel õigust valida tarnijat, järgima kokkulepitud etteteatamistähtaega, kui tegemist on tähtajatu lepinguga.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

13 QS ja innogy Energie sõlmisid 24. jaanuaril 2020 kodumajapidamiste tarbeks tähtajalise elektrivarustuslepingu, milles oli ette nähtud kogu lepingu kehtivuse ajaks tagatud elektrihind, mis on madalam kui tähtajatute elektrivarustuslepingute puhul.

14 Selles tüüplepingus, mis vastas kahel leheküljel olevale eeltäidetud elektroonilisele vormile, oli ette nähtud 1200 Tšehhi krooni (CZK) (ligikaudu 48 eurot) suuruse igakuise ettemakse tasumine eeldatava tarbimise eest 1,8 MWh aastas. Lepingu esimesel leheküljel osas „Lepingu sõlmimine ja tähtaeg“ oli märgitud, et leping sõlmitakse tähtajaliselt 30 kuuks, mis on nn põhiperiood, ja selle aja jooksul ei saa lepingust enne tähtaega taganeda.

15 Lisaks oli selle lepingu esimesel leheküljel asuvas osas „Muud lepingutingimused“ sätestatud, et tarbija oli kohustatud põhjendamatu viivituseta tegema koostööd innogy Energiega lepingu täitmisel, eelkõige pidi ta hoiduma õigus- või muudest toimingutest, mis takistaksid niisuguse kohustuse täitmist, välja arvatud toimingud, mida tal on õigus teha seaduse alusel. Selle kohustuse rikkumise korral oli lepingus ette nähtud tingimus, et tarbija on kohustatud tasuma innogy Energiele leppetrahvi 3000 krooni (ligikaudu 120 eurot). Samuti, eelkõige elektrihinna makse kohustuse korduva rikkumise korral võis tarbijalt nõuda leppetrahvi tasumist, millega on hõlmatud ka võimalik hüvitis kahju eest, mis innogy Energiel tekib kokkulepitud elektrienergia tarbimata jätmise tõttu. See leppetrahv oli 400 krooni (ligikaudu 16 eurot) iga kalendrikuu eest, mis järgneb lepingu ülesütlemisele või elektrienergia tarnimise peatamisele kuni lepingu lõppemiseni.

16 QSi ja innogy Energie vahel sõlmitud lepingu olid täitnud selle äriühingu töötajad elektroonilises keskkonnas. QSil oli enne tahvelarvuti abil allkirjastamist võimalik kuvada leping arvuti ekraanil. Allkirjastatud lõplik leping saadeti e-posti teel tarbijale, kes võis nõuda paberversiooni mis tahes läbirääkimisetapis.

17 Innogy Energie nõudis 21. juuli 2020. aasta kirjas QSilt 1200 krooni (ligikaudu 48 euro) suuruse ettemakse tasumist 2020. aasta juuni ja juuli eest. Kuna QS ei täitnud oma kohustust maksta nõuetekohaselt elektri hinda, lõpetas see äriühing vastavalt kohaldatavale riigisisesele õigusele 11. septembril 2020 QSile elektrienergia tarnimise ning nõudis seejärel 13. septembri 2020. aasta kirjas QSilt leppetrahvi tasumist hiljemalt 23. septembriks 2020 summas 8800 krooni (ligikaudu 360 eurot) ehk 400 krooni (ligikaudu 16 eurot) iga 22 kuu eest, mis jäi algul ette nähtud lepingu lõpuni. QS tegi osalise makse summas 2190,34 krooni (ligikaudu 90 eurot). Innogy Energie ütles 23. septembri 2020. aasta kirjas üles QSiga sõlmitud lepingu, kuna vaatamata korduvatele hoiatustele ei olnud ta selle lepingu alusel võlgnetavaid summasid tasunud. See äriühing koostas ka lõpparve, millest nähtus enammakstud summa 316,36 krooni (ligikaudu 12 eurot) ajavahemiku eest 4. veebruarist 2020 kuni 11. septembrini 2020.

18 Selles kontekstis esitas innogy Energie hagi Okresní soud v Teplicíchile (Teplice piirkondlik kohus, Tšehhi Vabariik), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, paludes mõista QSilt leppetrahvi ette nägeva lepingutingimuse alusel välja 6609,66 krooni (ligikaudu 270 eurot) ehk nimetatud leppetrahvina tasumisele kuuluv summa.

19 Eelotsusetaotluse esitanud kohus tuletab kõigepealt meelde, et enne 1. jaanuari 2014 kehtinud ebaõiglasi tingimusi käsitlevate riigisiseste õigusnormide alusel on Ústavní soud (Tšehhi Vabariigi konstitutsioonikohus) sedastanud, et selleks, et leppetrahvi kehtestanud lepingutingimust ei loetaks ebaõiglaseks, peab see olema osa tarbijaga sõlmitud lepingu enda tekstist, olema piisavalt loetav, selge ja loogiliselt üles ehitatud, et keskmine tarbija sellest aru saaks, olema vormistatud piisavalt suures kirjas ja see ei tohi sisalduda lepingu osades, mis võiks jätta sellele tarbijale mulje, et tegemist on lisatingimusega.

20 Seejärel märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus, et innogy Energie kasutas leppetrahvi tingimuste lepingusse lisamise meetodit, mille tõttu tekkis tal küsimus, kas direktiivi 93/13 artiklis 5 ette nähtud läbipaistvuse nõuded on täidetud. Ta viitab eelkõige põhikohtuasjas kõne all oleva lepingutingimuse asukohale lepingu esimesel leheküljel jaos „Muud tingimused“, see tähendab selles lepingu osas, mis ei sisalda ühtegi lepingutingimust, milles on eraldi kokku lepitud, erinevalt lepingu teisel leheküljel olevatest tingimustest. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb, kas see lepingutingimus on kooskõlas liidu tarbijakaitsenormidega, kuna see on esitatud tüüplepingu leheküljel, mida ei ole vaja täita, mis muudab selle tarbija jaoks vähem nähtavaks.

21 See kohus märgib, et juhul, kui leping lõpetatakse seetõttu, et tarbija ei täitnud oma rahalisi kohustusi, kohaldab innogy Energie leppetrahvi 400 krooni (ligikaudu 16 eurot) kuus, iga kuu eest, mil tähtajalises lepingus ette nähtud makset ei tasutud, ilma et sellel äriühingul oleks kohustus tõendada tegeliku otsese majandusliku kahju suurust. Seevastu juhul, kui tarbija lõpetab lepingu tarnija vahetamise tõttu oma kohustuse kehtivuse ajal, on tarnijal õigus leppetrahviga ette nähtud hüvitisele tekkinud majandusliku kahju ulatuses, mida tarnija peab tõendama.

22 Lõpuks rõhutab ta, et põhikohtuasjas ei ole võlgnevust energia tarnimise eest makstava hinna osas, vaid vastupidi, innogy Energiele on tasutud ülemäärane summa, kuigi QS ei olnud tasunud vähemalt kahte igakuist ettemakset summas 1200 krooni (ligikaudu 48 eurot).

23 Neil asjaoludel otsustas Okresní soud v Teplicích (Teplice piirkondlik kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas [direktiivi 93/13] mõtte ja eesmärgiga on vastuolus see, kui selle direktiivi artiklit 3 koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e ja koostoimes sama direktiivi artikliga 5, milles on ette nähtud nõue, et lepingutingimused peavad olema vormistatud kirjalikult lihtsas ja arusaadavas keeles, ning koostoimes tõhususe põhimõttega, mida on käsitletud artiklis 7, tõlgendatakse nii, et leppetrahvi, mille kohane kokkulepe sisaldub liitumislepingu osas „Muud lepingutingimused“ leheküljel 1/2 (lepingu esimene lehekülg), kuigi (vastupidi tavapärasele praktikale tarbijalepingute valdkonnas) sellel esimesel leheküljel puuduvad üldse poolte tuvastamiseks vajalikud andmed, sellele leheküljele ei ole käsitsi midagi lisatud ja leppetrahvi on käsitletud osas „Muud lepingutingimused“, mis tundub ebaolulisena, võib käsitleda tarbija ja [elektri]tarnija vahel sõlmitud kirjaliku lepingu olulise osana, sest tarbijalt võib nõuda, et ta tutvuks piisavalt põhjalikult lepingu selle leheküljega, kui lepingu teine lehekülg (2/2), mis tegelikult täidetakse ja allkirjastatakse, sisaldab piisavalt teavet selle kohta, et tegemist on lepingu teise leheküljega, sest see on tähistatud kui 2/2?

2. Kas [direktiivi 93/13] mõtte ja eesmärgiga on vastuolus see, kui selle direktiivi artiklit 3 koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e ja/või [direktiivi 2019/944] artikli 12 lõikega 3 tõlgendatakse nii, et kui [elektri]tarnija ütleb kindlaksmääratud tähtaja ja hinnaga energia tarnimise lepingu üles tarbija kohustuste rikkumise tõttu, ei ole tarbijaga sõlmitud lepingu ennetähtaegse lõpetamise tõttu tarnijale tekitatud tegeliku otsese majandusliku kahju suurus oluline?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Teise küsimuse vastuvõetavus

24 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artiklit 3 koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e „ja/või“ direktiivi 2019/944 artikli 12 lõikega 3 tuleb tõlgendada nii, et kui tarnija ütleb kindlaksmääratud hinna ja tähtajaga elektrivarustuslepingu ennetähtaegselt üles sel põhjusel, et tarbija ei ole täitnud oma lepingulisi kohustusi, ja kui tarnija kohaldab leppetrahvi, mis katab talle selle ülesütlemise tõttu tekkinud otsese majandusliku kahju, peab tarnija tõendama, et see kahju on tegelik.

25 Innogy Energie kahtleb, kas teine eelotsuse küsimus on vastuvõetav osas, milles viidatakse direktiivi 2019/944 artikli 12 lõikele 3, kuna seda sätet ei olnud põhikohtuasjas kõne all oleva lepingu sõlmimise ja ülesütlemise ajaks Tšehhi õigusesse veel täielikult üle võetud, mistõttu ei ole see käesolevas kohtuasjas üldse asjakohane.

26 Siinkohal tuleb märkida, et uus õigusnorm on kohaldatav alates selle õigusakti jõustumisest, milles norm sisaldub, ja seda ei kohaldata varasema õigusakti kehtivusajal tekkinud ja lõplikult väljakujunenud õiguslikele olukordadele; õigusnormi kohaldatakse nende olukordade tulevikus tekkivate tagajärgede suhtes ja ka uute õiguslike olukordade suhtes. Teisiti on üksnes siis, kui uue õigusnormiga kaasnevad erisätted, mis määravad konkreetselt kindlaks selle ajalise kohaldamise tingimused, kui õigusaktide tagasiulatuva jõu puudumise põhimõttest ei tulene teisiti (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus Banco Santander (osutus ametlikule indeksile), C-265/22, EU:C:2023:578, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).

27 Seega tuleb täpsemalt direktiivide kohta märkida, et direktiivi kohaldamisalasse kuuluvad *ratione temporis* üldjuhul üksnes pärast direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumist tekkinud õiguslikud olukorrad (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus Banco Santander (osutus ametlikule indeksile), C-265/22, EU:C:2023:578, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

28 Vastavalt direktiivi 2019/944 artiklile 71 pidid liikmesriigid võtma eelkõige selle direktiivi artikli 12 järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid vastu ja avaldama need hiljemalt 31. detsembril 2020. Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust nähtub, et seda direktiivi ülevõtvad Tšehhi õigusnormid, nimelt seaduse nr 458/2000 – energiaseaduse muudetud redaktsioon, jõustusid 1. jaanuaril 2022. Toimikust nähtub aga ka, et põhikohtuasjas kõne all olev elektrivarustusleping sõlmiti 24. jaanuaril 2020 ja innogy Energie ütles selle üles 23. septembril 2020, kümme päeva pärast oma nõuet leppetrahvi tasumiseks ehk enne direktiivi 2019/944 artikli 12 ülevõtmise tähtaja möödumist.

29 Sellest järeldub, et direktiiv 2019/944 ei olnud põhikohtuasjas kõne all oleva lepingu sõlmimise ega ülesütlemise kuupäeval kohaldatav.

30 Eeltoodud kaalutlusi arvestades ei ole direktiivi 2019/944 artikli 12 lõike 3 tõlgendusel mingit seost põhikohtuasja lahendamisega, mistõttu on teine eelotsuse küsimus selle sätte tõlgendamist puudutavas osas vastuvõetamatu.

Sisulised küsimused

31 Nende kahe eelotsuse küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada esiteks, kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 ja artiklit 5 koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e ja selle direktiivi artikliga 7 tuleb tõlgendada nii, et kindlaksmääratud tähtaja ja hinnaga elektrivarustuslepingu tingimus – mis võimaldab tarnijal, kes ütleb selle lepingu enne tähtaja möödumist üles, sest tarbija jätab maksed tasumata, automaatselt määrata tarbijale kindlasummaline leppetrahv, sõltumata tarnijale tegelikult tekitatud otsesest majanduslikust kahjust – võib olla ebaõiglane, ning teiseks, kas see tingimus – arvestades selle ülesehitust, paigutust selles lepingus ning lepingu elektroonilisel teel sõlmimise asjaolusid – vastab direktiivi 93/13 artiklis 5 sätestatud läbipaistvusnõuetele.

32 Esimesena tuleb sellega seoses märkida, et direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1 on sätestatud, et lepingutingimus, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, loetakse ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat.

33 Nagu on viidatud direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 3, sisaldab selle direktiivi lisa üksnes soovituslikku ja mittetäielikku loetelu tingimustest, mida võib pidada ebaõiglaseks. Nimetatud lisa punkti 1 alapunktist e nähtub, et selles lisas loetletud tingimuste hulka kuuluvad eeskätt tingimused, mille eesmärk või tagajärg on „ülemäära suure hüvitussumma nõudmine tarbijalt, kes ei täida oma kohustust“.

34 Kuigi nimetatud lisas sätestatu ei ole iseenesest piisav selleks, et määrata automaatselt kindlaks vaidlusaluse tingimuse ebaõiglane laad, kujutab see endast siiski peamist elementi, millele pädev kohus võib tugineda selle tingimuse ebaõiglase laadi hindamisel (26. aprilli 2012. aasta kohtuotsus Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).

35 Sellest järeldub, et liikmesriigi kohus peab hindama lepingutingimuse ebaõiglust direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 tähenduses. Selle hindamise raames peab kohus kõiki kohtuasja asjaolusid arvesse võttes analüüsima esiteks heausksuse nõude võimalikku täitmata jätmist ja teiseks võimaliku olulise tasakaalustamatuse esinemist viimati nimetatud sätte tähenduses (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika).

36 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab seega analüüsima, kas ühelt poolt vastab põhikohtuasjas kõne all olev lepingutingimus heausksuse nõudele ja kas teiselt poolt esineb oluline tasakaalustamatus, mis kahjustab tarbijat, ja täpsemalt, kas selles lepingutingimuses ette nähtud kindlasummaline hüvitis on ülemäära suur direktiivi 93/13 lisa punkti 1 alapunkti e tähenduses.

37 Seoses küsimusega, millistel asjaoludel tuleneb niisugune tasakaalustamatus „vastuolust heausksuse tingimusega“, tuleb märkida, et direktiivi 93/13 kuueteistkümnendast põhjendusest lähtudes peab liikmesriigi kohus kontrollima, kas müüja või teenuste osutaja, kes kohtleb tarbijat ausalt ja õiglaselt, võis mõistlikult oodata, et viimane nõustub niisuguse lepingutingimusega pärast selle suhtes eraldi kokku leppimist (26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika).

38 Selle analüüsi raames tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et pooltevahelise kokkuleppe puudumisel tuleb eelkõige arvesse võtta riigisiseses õiguses kohaldamisele kuuluvaid sätteid, mistõttu võib liikmesriigi kohtul olla vaja võrdleva analüüsi abil hinnata, kas ja kui jah, siis

millises ulatuses seab leping tarbija ebasoodsamasse õiguslikku olukorda võrreldes sellega, mis on ette nähtud kehtivas riigisiseses õiguses (vt selle kohta 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 59 ja seal viidatud kohtupraktika).

39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab samuti kontrollima, kas põhikohtuasjas kõne all oleva leppetrahvi summa on sellega taotletavate eesmärkide saavutamiseks sobiv ega lähe kaugemale sellest, mis on nende saavutamiseks vajalik (vt selle kohta 14. märtsi 2013. aasta kohtuotsus Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 74).

40 Olgu märgitud, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 1 on täpsustatud, et lepingutingimuse ebaõigluse hindamisel võetakse arvesse lepingu esemeks oleva kauba või teenuse laad ning lepingu sõlmimisel viidatakse kõigile sellega kaasnevatele asjaoludele ning kõigile teistele kõnealuse või muu lepingu tingimustele, millest see sõltub.

41 Euroopa Kohus on otsustanud, et lepingutingimusi, mis näivad sätestavat automaatsed ja tarbijapoolse rikkumise laadiga võrreldes ebaproportsionaalsed karistused, peab olema võimalik tunnistada ebaõiglaseks direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 3 alusel koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e (vt selle kohta 24. oktoobri 2019. aasta kohtumäärus Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, punkt 59).

42 Eelotsusetaotlusest nähtub aga, et QSi suhtes kohaldati 400 krooni (ligikaudu 16 euro) suurust leppetrahvi, kuna kahel korral ei tasunud ta 1200 krooni (ligikaudu 48 euro) suurust igakuist ettemakset, ja seda iga kuu eest pärast elektrienergia tarnimise lõpetamist ja lepingu kogu ülejäänud kestuse eest, milleks oli esialgu määratud 30 kuud. See leppetrahv võib niisiis olla automaatne ja „ülemäära suur“ karistus direktiivi 93/13 lisa punkti 1 alapunkti e ja käesoleva kohtuotsuse punktis 41 viidatud Euroopa Kohtu praktika tähenduses, mille peab kindlaks tegema eelotsusetaotluse esitanud kohus.

43 Siiski peab see kohus hindamisel kontrollima ka seda, kas nimetatud leppetrahvi summa on sellega taotletavate eesmärkide saavutamiseks sobiv ega lähe kaugemale sellest, mis on nende saavutamiseks vajalik käesoleva kohtuotsuse punktis 39 viidatud kohtupraktika tähenduses. Täpsemalt tuleb ühelt poolt märkida, et põhikohtuasjas kõne all olev leppetrahv tuleneb lepingutingimusest, mis on lisatud kodumajapidamiste tarbeks sõlmitud tähtajalisse elektrivarustuslepingusse, milles oli ette nähtud kogu lepingu kehtivuse ajaks tagatud elektrihind, mis on madalam kui tähtajatute elektrivarustuslepingute puhul. Seega näib, et selle lepingutingimuse eesmärk on korvata tarnijale tekitatud võimalik kahju, mis võib tekkida, kui tarbija ei tarbi energiat, mis on lepingus kokku lepitud ja mille tarnija on tarbija jaoks ostnud ebastabiilsetelt hulgiturgudelt kindlaksmääratud tähtajaga lepingu raames kogu kokkulepitud perioodiks. Teiselt poolt peaks eelotsusetaotluse esitanud kohus arvesse võtma asjaolu, et tarnija koostatud lõpparves on märgitud enammakstud summa, kuigi QS ei olnud tasunud kahte igakuist ettemakset.

44 Teisena, mis puudutab läbipaistvuse nõuet, mis on sätestatud direktiivi 93/13 artiklis 5 ja mis näeb ette, et kirjalikud lepingutingimused peavad „alati“ olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, siis tuleb märkida, et see nõue on üks asjaoludest, mida tuleb selle tingimuse ebaõigluse hindamisel arvesse võtta. Seevastu tuleneb selle direktiivi artikli 4 lõikest 2, et asjaolu, et lepingutingimus ei ole koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, ei muuda iseenesest seda tingimust ebaõiglaseks (vt selle kohta 13. juuli 2023. aasta kohtuotsus Banco Santander (osutus ametlikule indeksile), C-265/22, EU:C:2023:578, punkt 66).

45 Nimetatud nõuet ei saa taandada pelgalt nende lepingutingimuste vormilisele ja grammatilisele arusaadavusele. Nimelt, kuivõrd selle direktiiviga rakendatav kaitsesüsteem põhineb ideel, et tarbija on müüja või teenuste osutajaga võrreldes nõrgemal positsioonil, mis puudutab eelkõige informeerituse taset, siis tuleb lepingutingimuste lihtsas ja arusaadavas keeles koostamise nõuet ning seega ka nimetatud direktiiviga kehtestatud läbipaistvuse nõuet mõista laialt (16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Caixabank (laenulepingutasu), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 30).

46 Seega tuleb nõuet, mille kohaselt peab lepingutingimus olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, mõista nii, et leping peab lisaks kirjeldama läbipaistvalt selle mehhanismi konkreetset toimimist, millele kõnealune lepingutingimus viitab, ning vajaduse korral selle mehhanismi ja teistes tingimustes kehtestatud mehhanismide vahelist suhet, nii et asjaomasel tarbijal oleks täpsete ja arusaadavate kriteeriumide põhjal võimalik ette näha sellest tingimusest talle tulenevaid majanduslikke tagajärgi (20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Andriciuc jt, C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).

47 Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab hindama seda küsimust, võttes arvesse kõiki asjaomaseid faktilisi asjaolusid, sealhulgas reklaammaterjali ja teavet, mida laenuandja laenulepingu üle peetud läbirääkimistel andis (vt selle kohta 20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Andriciuc jt, C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).

48 Täpsemalt on tarbijale ülimalt oluline, et enne lepingu sõlmimist oleks teda teavitatud lepingutingimustest ja lepingu sõlmimise tagajärgedest, sest just selle teabe alusel otsustab tarbija, kas ta soovib end müüja või teenuste osutaja poolt eelnevalt koostatud tingimustega lepinguliselt siduda (20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Andriciuc jt, C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 48 ja seal viidatud kohtupraktika).

49 Lepingutingimuse lihtsuse ja arusaadavuse hindamisel tuleb arvesse võtta ka tähelepanelikkuse astet, mida võib niisuguse tingimuse suhtes oodata keskmiselt tarbijalt, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelik ja arukas (16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Caixabank (laenulepingutasu), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 44).

50 Veel tuleb märkida, et niisuguse lepingutingimuse paigutus ja ülesehitus, nagu on kõne all põhikohtuasjas, võimaldavad tuvastada, kas tegemist on lepingu olulise elemendiga, kuna need elemendid annavad tarbijale võimaluse hinnata majanduslikke tagajärgi, mis sellest tingimusest talle tulenevad (vt selle kohta 16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Caixabank (laenulepingutasu), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 46).

51 Käesoleva kohtuotsuse punktides 44–50 esitatud kaalutlustest lähtudes peab eelotsusetaotluse esitanud kohus hindama, kas leppetrahvi ette nägev lepingutingimus vastab direktiivi 93/13 artiklis 5 sätestatud läbipaistvusnõuetele.

52 Mis käesoleval juhul puudutab esiteks elektrivarustuslepingu sõlmimisega seotud asjaolusid, siis nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et see leping vastab eelnevalt elektroonilisel kujul koostatud vormile, kusjuures QSil oli võimalus nõuda selle väljatrükki läbirääkimiste mis tahes etapis. Tuleb aga märkida, nagu nähtub ka eelotsusetaotlusest, et nimetatud lepingut ei olnud täitnud mitte tarbija, vaid lepingupooleks oleva äriühingu töötajad, kes kontrollisid lepingu vormistamist kogu läbirääkimiste etapis. Samuti nähtub sellest, et QS tundub olevat kõnealuse lepinguga tutvunud ainult arvutiekraanil enne selle allakirjutamist tahvelarvuti abil. Neil asjaoludel – kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangust ei tulene teisiti – tuleb märkida, et

ei ole kindel, kas tarbijal oli võimalus saada piisavalt teavet põhikohtuasjas kõne all oleva lepingutingimuse sisu ja toimimise kohta käesoleva kohtuotsuse punktis 48 viidatud kohtupraktika tähenduses.

53 Teiseks olgu märgitud, et Euroopa Kohtu käsutuses olev toimik ei sisalda täpsustusi seoses sellega, millist teavet innogy Energie enne lepingu sõlmimist lepingutingimuste ja lepingu sõlmimise tagajärgede kohta esitas.

54 Mis kolmandaks puudutab põhikohtuasjas kõne all oleva lepingutingimuse – mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud – konkreetset paigutust ja ülesehitust, siis nähtub eelotsusetaotlusest, et see on esitatud tüüplepingu esimesel leheküljel, mis vastab eelnevalt koostatud kaheleheküljelisele vormile. Kuna aga leping sõlmiti elektrooniliselt arvuti abil ja selle lepingu tekstis navigeerimise tagasid äriühingu innogy Energie töötajad, näib, et QSil oli vaid piiratud võimalus tutvuda kogu dokumendiga. Seega ilmneb, et kuigi kõnealune lepingutingimus paiknes esimesel leheküljel, võis see jääda märkamata või mitte köita QSi tähelepanu samamoodi nagu teave, mille all oli tema allkiri. Selle lepingu teine lehekülg, mis oli ainus, mida need töötajad täitsid ja mille QS allkirjastas, piirdub nimelt kõigi individuaalsete lepingutingimuste mainimisega. Samuti tuleb märkida, et põhikohtuasjas kõne all olev lepingutingimus lisati nimetatud lepingu jakku „Muud lepingutingimused“, millest võib järeldada, et tegemist on vähem olulise sättega.

55 Neil asjaoludel on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne kontrollida, kas põhikohtuasjas kõne all olev leping on piisavalt loetav, selge ja loogiline, et keskmine tarbija, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelik ja arukas, saaks lepingutingimustega tutvuda, ning eelkõige, kas leppetrahvi ette nägeva lepingutingimuse lisamine lepingu teatavasse osasse võib jätta tarbijale mulje, et tegemist on lisatingimusega.

56 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtule vastata, et direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 ja artiklit 5 koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e ja direktiivi artikliga 7 tuleb tõlgendada nii, et kindlaksmääratud tähtaja ja hinnaga elektrivarustuslepingu tingimus – mis võimaldab tarnijal, kes ütleb selle lepingu enne tähtaja möödumist üles, sest tarbija jätab maksed tasumata, automaatselt määrata tarbijale kindlasummaline leppetrahv, sõltumata tarnijale tegelikult tekitatud otsesest majanduslikust kahjust – võib olla ebaõiglane. Lepingutingimus vastab direktiivi 93/13 artiklis 5 sätestatud läbipaistvusnõuetele, kui nimetatud lepingutingimuse ülesehitus ja paigutus selles lepingus ning lepingu elektroonilisel teel sõlmimise asjaolud, sealhulgas teave, mille müüja või teenuste osutaja on tarbijale esitanud, võimaldavad keskmisel tarbijal, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelik ja arukas, tutvuda lepingutingimuse – millega teda kohustatakse maksma kindlasummalist leppetrahvi – sisu ja toimimisega ning hinnata majanduslikke tagajärgi, mis sellest tingimusest talle tulenevad.

Kohtukulud

57 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (üheksas koda) otsustab:

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1 ja artiklit 5 koostoimes direktiivi lisa punkti 1 alapunktiga e ja direktiivi artikliga 7

tuleb tõlgendada nii, et

kindlaksmääratud tähtaja ja hinnaga elektrivarustuslepingu tingimus – mis võimaldab tarnijal, kes ütleb selle lepingu enne tähtaja möödumist üles, sest tarbija jätab maksed tasumata, automaatselt määrata tarbijale kindlasummaline leppetrahv, sõltumata tarnijale tegelikult tekitatud otsesest majanduslikust kahjust – võib olla ebaõiglane. Lepingutingimus vastab direktiivi 93/13 artiklis 5 sätestatud läbipaistvusnõuetele, kui nimetatud lepingutingimuse ülesehitus ja paigutus selles lepingus ning lepingu elektroonilisel teel sõlmimise asjaolud, sealhulgas teave, mille müüja või teenuste osutaja on tarbijale esitanud, võimaldavad keskmisel tarbijal, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelik ja arukas, tutvuda lepingutingimuse – millega teda kohustatakse maksma kindlasummalist leppetrahvi – sisu ja toimimisega ning hinnata majanduslikke tagajärgi, mis sellest tingimusest talle tulenevad.

Allkirjad